

ALEC ROSS

Η ΟΡΓΙΣΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 2020

**ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ, ΧΩΡΕΣ, ΛΑΟΙ
ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΜΑΣ**

Μετάφραση
ΝΙΚΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

ΙΚΑΡΟΣ

Η ΟΡΓΙΣΜΕΝΗ
ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 2020

Τίτλος πρωτοτύπου: *The Raging 2020s: Companies, Countries, People – and the Fight for Our Future*

© 2021, Alec Ross

© 2022, Εκδόσεις Ίκαρος για την ελληνική έκδοση

Published by arrangement with Henry Holt and Company, New York.

Μετάφραση από τα αγγλικά: Νίκος Ρούσσος

Επιμέλεια: Δημήτρης Παπακώστας

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος

Εκτύπωση: Κοτσάτος Α.Ε.

Βιβλιοδεσία: Ηλ. Μπουντάς – Π. Βασιλειάδης Ο.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν.2121/1993.

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2022

ISBN 978-960-572-541-9

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ | ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ | Τ: 210 3225152 | www.ikarosbooks.gr

ALEC ROSS

Η ΟΡΓΙΣΜΕΝΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 2020

ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ, ΧΩΡΕΣ, ΛΑΟΙ
ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΜΑΣ

Μετάφραση
Νίκος Ρούσσος

ΙΚΑΡΟΣ

Στα παιδιά μου Colton, Tehle και Sawyer,
που η ενήλικη ζωή τους θα διαμορφωθεί
από τις επιλογές που κάνουμε
κατά την οργισμένη δεκαετία του 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	11
1. Μετοχικός και συμμετοχικός καπιταλισμός	31
2. Το κράτος: δισεκατομμύρια άνθρωποι κυβερνώνται μάλλον από εταιρείες παρά από κράτη	109
3. Οι εργαζόμενοι	159
4. Οι φόροι και η σκουληκότρυπα της παγκόσμιας οικονομίας	233
5. Εξωτερική πολιτική: άραγε κάθε εταιρεία χρειάζεται το δικό της Υπουργείο Εξωτερικών, το δικό της Πεντάγωνο και τη δική της CIA;	323
6. Η γεωγραφία της αλλαγής: ο αγώνας για την εξουσία μεταξύ κλειστών και ανοιχτών συστημάτων	377
Συμπέρασμα	421
Σημειώσεις	431
Ευχαριστίες	505
Ευρετήριο	509

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρώτη μου δουλειά σήμερα το πρωί είναι να φτιάξω καφέ. Σηκώνομαι από το κρεβάτι, βάζω την καφετιέρα και φτιάχνω πρωινό για τα παιδιά. Αναχωρώ για επαγγελματικό ταξίδι, ετοιμάζω λοιπόν την τσάντα με τα απαραίτητα για τη διανυκτέρευσή μου και κάνω κράτηση σε μια εφαρμογή συνεπιβίβασης για να πάω στο αεροδρόμιο. Μαζί με τη σύζυγό μου, τη Φελίσιτι, βάζουμε με χίλια ζόρια τα παιδιά στο αυτοκίνητο και η Φελίσιτι τ' αφήνει στο σχολείο καθ' οδόν προς το δημοτικό σχολείο όπου διδάσκει. Καθώς όλοι ξεκινούν τη μέρα τους, εγώ περνάω από τον έλεγχο ασφαλείας. «Επιβίβαση πτήσης», «δέστε τις ζώνες σας» και «ετοιμαστείτε για απογείωση». Στις 9 π.μ. είμαι στον αέρα.

Είναι ένα πρωινό χωρίς εκπλήξεις. Όταν όμως το εξετάσεις σε βάθος και δεις την εφευρετικότητα και τη δημιουργικότητα που τροφοδοτούν την καθημερινή ζωή μας, ο νους σου σαστίζει. Σε λιγότερο από τρεις ώρες, από εκεί που κοιμόμουν στο κρεβάτι μου βρέθηκα να πετάω στην άλλη άκρη της χώρας – αιωρούμενος σε ύψος χιλιάδων ποδών μέσα σε έναν μονωμένο μεταλλικό σωλήνα. Πρόκειται για άθλο της επιστήμης, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών, πρόκειται για κάτι που οι άνθρωποι από τις περισσότερες παλαιότερες εποχές θα εκλάμβαναν ως ένα είδος μαγείας. Κι όμως εγώ κάθομαι ατάραχος και τσεκάρω τα email μου.

Αν και μετά βίας το αντιλαμβανόμαστε, οι ζωές μας είναι χτισμένες πάνω σε ένα δίκτυο συνεργασίας και ανταλλαγής μεταξύ ατόμων, κρατών και επιχειρήσεων. Όταν τα πάντα λειτουργούν συντονισμένα, προκύπτει κάτι σαν καθημερινή μαγεία: η ζωή μας γίνεται ευκολότερη χάρη σε χίλια ταχυδακτυλουργικά κόλπα που εκτυλίσσονται έξω από το οπτικό μας πεδίο.

Ας ξαναγυρίσουμε, λόγου χάρη, στην καφετιέρα. Ή ακόμα και στο νερό. Το πόσιμο νερό που ρέει από τη βρύση μου στην καφετιέρα μου παρέχεται από ένα δημόσιο σύστημα ύδρευσης το οποίο κατασκευάστηκε τη δεκαετία του 1920 και εγγυάται ότι το νερό μου είναι ασφαλές. Ο καφές που αγόρασα από το Zeke's, το τοπικό καφεκοπείο, δεν μου κοστίζει ούτε 30 σεντς η κούπα. Το γεγονός ότι μπορώ καθημερινά να απολαμβάνω σε ευνοϊκή τιμή κάτι που κάποτε αποτελούσε πολυτέλεια είναι αποτέλεσμα αιώνων προόδου της γεωργίας, στην οποία ήρθαν να προστεθούν οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με τις χώρες της Κεντρικής Αμερικής που παράγουν τους κόκκους του καφέ.

Ή αναλογιστείτε όλους τους παράγοντες που συνθέτουν μια απλή μετάβαση στη δουλειά. Όταν η σύζυγός μου βγαίνει από το σπίτι, πηγαίνει τα παιδιά μας στο σχολείο με ένα αυτοκίνητο μάρκας Honda που έχει σχεδιαστεί στην Ιαπωνία και κατασκευάζεται στην Αλαμπάμα, σε δρόμους τους οποίους έχει κατασκευάσει το δημόσιο, και τηρεί κανόνες που τελειοποιούνται εδώ και δεκαετίες προκειμένου κανείς να μη συγκρούεται με τον άλλον. Αν όντως γίνει κάποιο ατύχημα, μπορούμε να εμπιστευόμαστε τους αερόσακους που εγκατέστησε η Honda με εντολή του κράτους.

Στο μεταξύ, καθώς χρησιμοποιώ μια εφαρμογή συνεπιβίβασης (rideshare) για να μεταβώ οδικώς στο αεροδρόμιο, ο οδηγός

βρίσκει τόσο εμένα όσο και τη διαδρομή μας χρησιμοποιώντας GPS, που αποτελεί δημιούργημα της κυβέρνησης. Στο δε αεροδρόμιο είμαι απόλυτα ψύχραιμος επειδή ξέρω πως η Διεύθυνση Ασφαλείας Πτήσεων (Transportation Safety Administration, TSA) θα διασφαλίσει ότι δεν πρόκειται να μπουν στο αεροπλάνο όπλα ή μαχαίρια. Η τεχνολογία ανάγνωσης γραμμωτού κώδικα που χρησιμοποιεί η TSA στην κάρτα επιβίβασής μου και υπάρχει στην άδεια οδήγησής μου αναπτύχθηκε χάρη σε κρατικά χρηματοδοτούμενη πανεπιστημιακή έρευνα.

Επιβιβάζομαι σε ένα αεροσκάφος το οποίο αποτελεί το πιο πρόσφατο τεχνολογικό επίτευγμα της Boeing, το εκμεταλλεύεται μία από τις τέσσερις μεγάλες αεροπορικές εταιρείες που απομένουν στην Αμερική και στο πηδάλιό του βρίσκεται ένας πιλότος που η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Αεροπλοΐας (Federal Aviation Administration) εγγυάται ότι έχει περάσει από αυστηρή εκπαίδευση. Ο πιλότος θα πετάξει σε ουρανούς όπου η εναέρια κυκλοφορία ελέγχεται από κρατικά ραντάρ, μένοντας μακριά από καταιγίδες τις οποίες παρακολουθεί το μετεωρολογικό σύστημα των ΗΠΑ.

Προτού απογειωθούμε στέλνω στη Φελίσιτι ένα γραπτό μήνυμα χρησιμοποιώντας ένα κινητό τηλέφωνο κατασκευασμένο από την Apple, μέσω ενός δικτύου το οποίο εκμεταλλεύεται η AT&T, αξιοποιώντας συχνότητες κινητής τηλεφωνίας που διαχειρίζεται η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Επικοινωνιών (Federal Communications Commission). Η τεχνολογία οθόνης αφής που, μέχρι να απογειωθούμε, μου επιτρέπει να χρησιμοποιώ το LinkedIn, το Instagram, το Otter και άλλη μισή ντουζίνα εφαρμογές στο τηλέφωνό μου αναπτύχθηκε χάρη στη CIA και το Εθνικό Ίδρυμα Επιστημών (National Science Foundation) των ΗΠΑ. Και όταν τσεκάρω την ώρα -τώρα

9:15 π.μ.– ξέρω πως είναι ακριβής χάρη σε πρότυπα χρονομέτρησης που καθορίζονται από έναν διεθνή οργανισμό με 164 χώρες-μέλη.

Αυτή η αόρατη, αθόρυβη αλληλεπίδραση μεταξύ κράτους, επιχειρήσεων και πολιτών συνεχίζεται όλη μέρα, κάθε μέρα. Πρόκειται για μια διακριτική κατάσταση ισορροπίας. Δεν καθόμαστε συνειδητά να αναλογιστούμε όλα όσα συνθέτουν τη λεπτή ισορροπία στο πλαίσιο της οποίας το κράτος δημιουργεί συστήματα και καθορίζει πρότυπα, τα οποία δίνουν στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να κατασκευάζουν και να πωλούν προϊόντα, τα οποία επιτρέπουν σε καθέναν και καθεμία από εμάς να καταστρώνει μια πιο εύκολη και καλύτερη ζωή. Τουλάχιστον αυτό θα ήταν το ιδανικό.

Όμως εδώ και είκοσι χρόνια αυτή η κατάσταση ισορροπίας έχει ανατραπεί. Ας εξετάσουμε πιο προσεκτικά την καφετιέρα μου. Οι ίδιες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου που ωφελούν εμένα, το τοπικό καφεκοπτείο μου και δισεκατομμύρια εργαζομένους στον αναπτυσσόμενο κόσμο έχουν προκαλέσει σοκ στην εργατική τάξη των αναπτυγμένων οικονομιών της Δύσης. Το αποτέλεσμα είναι να ξεσπάσει πολιτική αναταραχή σε αμφότερες τις πλευρές του πολιτικού φάσματος στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη.

Το σύστημα ύδρευσης που κατασκευάστηκε τη δεκαετία του 1920 καταρρέει. Με κάποιον τρόπο, πριν από εκατό χρόνια καταφέραμε να ολοκληρώνουμε τεράστια προγράμματα δημόσιων έργων, αλλά πλέον έχουμε πάψει να κατασκευάζουμε γέφυρες, σιδηροδρομικές γραμμές ή νέα συστήματα κοινής ωφέλειας. Τα εκμεταλλευόμαστε μέχρι να αρχίσουν να καταρρέουν, κι έπειτα τα επιδιορθώνουμε όπως όπως. Ο αριθμός νέων έργων υποδομής στις ΗΠΑ βρίσκεται σε ιστορικά χαμηλό επίπεδο, όχι επειδή

δεν είναι απαραίτητα, αλλά επειδή οι πολιτικές διεργασίες έχουν σχεδόν σταματήσει.

Το αυτοκίνητο της Φελίσιτι κατασκευάστηκε στην Αλαμπάμα επειδή η συγκεκριμένη πολιτεία προσφέρει φορολογικά δώρα και διαθέτει αντισυνδικαλιστική νομοθεσία. Οι εργαζόμενοι βγήκαν χαμένοι, ενώ τα οφέλη καταλήγουν αποκλειστικά στους μετόχους. Στο μεταξύ οι αερόσακοι του αυτοκινήτου έπρεπε να αντικατασταθούν όταν διαπιστώθηκε ότι εξαιτίας ενός ελαττώματός τους έχασαν τη ζωή τους τουλάχιστον 16 άτομα.

Τα δημόσια σχολεία όπου φοιτούν τα παιδιά μου είναι υπερπλήρη και υποχρηματοδοτούμενα. Ο γιος μου φοράει χειμωνιάτικο παλτό μέσα στην τάξη, επειδή το σύστημα θέρμανσης του σχολείου δεν λειτουργεί. Οι φυλετικές εντάσεις σιγοβράζουν και ενίοτε ξεσπούν.

Η εφαρμογή συνεπιβίβασης που χρησιμοποίησα για τη διαδρομή μέχρι το αεροδρόμιο θεμελιώθηκε στην κορυφή ενός αστραφτερού νέου κύματος αμερικανικής καινοτομίας. Όμως ο ιδρυτής της αποδείχτηκε η απόλυτη καρικατούρα του παιδαρά δισεκατομμυριούχου, ο οποίος εκδιώχθηκε κακήν κακώς από την ίδια του την εταιρεία εξαιτίας της μισογυνικής της κουλτούρας. Η δε οδηγός εργάζεται με όρους που θυμίζουν περισσότερο 19ο παρά 21ο αιώνα – βγάζει δεν βγάζει το κατώτατο ημερομίσθιο, με ανύπαρκτα μέτρα εργασιακής προστασίας και χωρίς παροχές, αφού βάσει εργασιακής κατάστασης κατατάσσεται στους ελεύθερους επαγγελματίες.

Η Boeing και η αεροπορική εταιρεία με την οποία πετώ έλαβαν πρόσφατα τεράστια κρατικά πακέτα διάσωσης, παρά το γεγονός ότι κατά την προηγούμενη δεκαετία οι αεροπορικές εταιρείες είχαν παραγάγει ελεύθερες ταμειακές ροές που ξεπερνού-

σαν τα 49 δις \$. Ο λόγος για τον οποίο δεν ήταν σε θέση να αξιοποιήσουν αυτά τα 49 δις \$ όταν παρουσιάστηκαν τα προβλήματα δεν ήταν επειδή επένδυσαν σε νέα αεροπλάνα, καλύτερες υπηρεσίες ή καλύτερους μισθούς για τους εργαζομένους τους. Όχι, είχαν δαπανήσει 47 από αυτά τα 49 δις \$ σε επαναγορές μετοχών. Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου η Boeing ξόδεψε 43 από τα 58 δις \$ των ελεύθερων ταμειακών ροών της για επαναγορές μετοχών, παρότι υπήρχε ανάγκη να γίνουν επενδύσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας των αεροσκαφών της. Αυτές οι επαναγορές μετοχών δεν πρόσφεραν τίποτα στους επιβάτες ή τους εργαζομένους· απλώς αφράτεψαν την τιμή της μετοχής για χάρη των επενδυτών, οι οποίοι μόλις παρουσιάστηκε σοβαρό πρόβλημα διασώθηκαν με χρήματα των φορολογουμένων. Αυτός είναι ο εταιρικός σοσιαλισμός της δεκαετίας του 2020: κοινωνικοποιούμε το κόστος επιβαρύνοντας τον φορολογούμενο και ιδιωτικοποιούμε τα κέρδη ωφελώντας τους μετόχους.

Αυτή η αλληλεπίδραση συνεχίζεται όλη μέρα, κάθε μέρα. Έχει προκύψει μια θεμελιώδης δυσλειτουργία, μια κατάσταση ανισορροπίας στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, κυβερνώντων και κυβερνώμενων.

Το κοινωνικό συμβόλαιό μας έχει πάψει να λειτουργεί και χρειάζεται επιδιόρθωση.

ΤΙ ΚΑΝΕΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ

Το κοινωνικό συμβόλαιο είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου πολιτισμού. Σε κάθε κοινωνία ανά τον

κόσμο, οι άνθρωποι έχουν προσπαθήσει επί χιλιάδες χρόνια να εξισορροπήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ατόμων με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μεγαλύτερων δυνάμεων, όπως τα κράτη και οι εταιρείες. Το κοινωνικό συμβόλαιο είναι η συμφωνία που επιφέρει την ισορροπία. Καθορίζει τα δικαιώματα πολιτών, κυβερνήσεων και επιχειρήσεων, καθώς και τις υποχρεώσεις κάθε πλευράς έναντι των άλλων.

Οι ακριβείς όροι του κοινωνικού συμβολαίου δεν είναι ποτέ οριστικά και αμετάκλητα διατυπωμένοι, επειδή περιλαμβάνει τόσο τους νόμους μιας κοινωνίας όσο και τους άγραφους κανόνες της. Όμως η βασική ιδέα είναι απλή: όταν οι άνθρωποι μπορούν να συνενώνονται μεταξύ τους και να ζουν και να εργάζονται στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, είμαστε σε πάρα πολύ καλύτερη θέση απ' ό,τι ο καθένας μας ξεχωριστά.

Οι προοπτικές των αρχαίων εκτινάχθηκαν στα ύψη όταν έμαθαν να συνεργάζονται για να κυνηγήσουν ένα μαμούθ ή για να εγκατασταθούν κάπου και να καλλιεργήσουν ένα χωράφι με σιτηρά. Όταν όμως οι άνθρωποι συγκεντρώνονται μαζικά, ανοίγει κι ένα παράθυρο στις πιο απάνθρωπες παρορμήσεις του είδους μας. Οι πρώτοι άνθρωποι μπορούσαν να ζουν και να ευημερούν ο ένας κοντά στον άλλο μόνο και μόνο επειδή συμφωνούσαν ότι συγκεκριμένες συμπεριφορές –όπως ο φόνος και η κλοπή– ήταν απαράδεκτες. Έπρεπε να καταλήξουν σε έναν στοιχειώδη κώδικα συμπεριφοράς και να χαράξουν τα όρια ανάμεσα σε όσα μπορούσαν και σε όσα έπρεπε να κάνουν.

Ο ηθικός κώδικας αποτελεί τον πυρήνα ενός κοινωνικού συμβολαίου – και τη συνδετική ουσία κάθε λειτουργικής κοινωνίας, σήμερα ή κατά το παρελθόν. Είναι αυτό που βγάζει ό,τι καλύτερο

έχει μέσα της η ανθρωπότητα, αφήνοντας απέξω ό,τι χειρότερο.

Η ανθρωπότητα αναπτύχθηκε εφαρμόζοντας απλές εκδοχές αυτού του κώδικα. Διάσπαρτα χωριά μεγάλωσαν και μετατράπηκαν σε πόλεις-κράτη και σύγχρονες χώρες. Αναδείχτηκαν κυβερνήσεις. Θεμελιώθηκαν εκκλησίες και ακαδημίες. Ξεπήδησαν συντεχνίες και επιχειρήσεις. Επρόκειτο για ολοκαίνουργιες και πανίσχυρες μορφές οργάνωσης της ανθρώπινης προσπάθειας – όμως και αυτές μπορούσαν να βγάλουν ό,τι καλύτερο ή ό,τι χειρότερο έχουμε μέσα μας. Καθώς λοιπόν η ζωή γινόταν πιο πολύπλοκη, έπρεπε να προσαρμοστεί ο βασικός κώδικας συμπεριφοράς. Δεν έπρεπε να περιλαμβάνει μόνο άτομα, αλλά και τις πρόσφατα εδραιωμένες δυνάμεις της κοινωνίας.

Κάθε κοινωνικό συμβόλαιο αποτελεί, επίσης, αντικείμενο συνεχούς δοκιμασίας και αναδιαπραγμάτευσης από τα διάφορα συμβαλλόμενα μέρη του. Συνήθως η μεταβολή αυτή είναι αργή και σταθερή, μια σχεδόν αόρατη διαδικασία που αυτοδιορθώνεται. Όταν ανακύπτει μια τεχνολογία που επιφέρει κοινωνική αναστάτωση, οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις προσαρμόζονται. Μερικές φορές όμως οι διορθώσεις προκύπτουν εξαιρετικά σπάνια. Μερικές φορές παρατηρείται μια μακρά παύση, κατά την οποία η κατάσταση ισορροπίας κλονίζεται και δεν υπάρχει τίποτα για να την αποκαταστήσει. Μέχρις ότου καταρρέει, και ο κόσμος έρχεται τα πάνω κάτω. Αυτό προκαλεί οργή – οργή που μπορεί να διαχάσει οικογένειες, κοινότητες και χώρες· οργή ικανή να προκαλέσει θανάτους, μέχρις ότου επέλθουν αλλαγές στα συστήματα και τις κυβερνήσεις υπέρ όσων εξοργίστηκαν εξαιτίας της ανισορροπίας. Η απουσία ή η παρουσία οργής είναι προϊόν ενός λειτουργικού ή ενός δυσλειτουργικού κοινωνικού συμβολαίου.

Οι επιλογές σχετικά με τα όσα πρέπει να γίνουν σε σημεία καμπής, συχνά δε και επανάστασης, μπορεί να οδηγήσουν τις κοινωνίες σε εντελώς διαφορετικές κατευθύνσεις. Αυτό συνέβη τη δεκαετία του 1930, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες αναθεώρησαν το κοινωνικό τους συμβόλαιο με το Νιου Ντιλ του Φραγκλίνου Ρούζβελτ, ενώ στη Γερμανία και την Ιταλία επικράτησε ο φασισμός.

ΟΙ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΜΑΣ

Τα κοινωνικά συμβόλαια συνήθως ξαναγράφονται σε στιγμές μέγιστης αλλαγής. Τη δεκαετία του 1800, τεράστιες τεχνολογικές αλλαγές σάρωσαν μεγάλο μέρος του κόσμου, αλλοιώνοντας δραστικά τη δομή της κοινωνίας. Αυτή η μεταβολή αποτέλεσε το έναυσμα για το κοινωνικό συμβόλαιο που εξακολουθεί, με τη μία ή την άλλη μορφή, να κυριαρχεί στις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου.

Το 1800, σχεδόν το 75% των Αμερικανών εργαζόταν σε αγροκτήματα, αλλά τότε ξέσπασε η Βιομηχανική Επανάσταση. Το 1900 αυτός ο αριθμός είχε μειωθεί κατά το ήμισυ. Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, το ποσοστό των Αμερικανών βιομηχανικών εργατών αυξήθηκε πάνω από επτά φορές. Το 1801 σχεδόν το 17% του πληθυσμού της Αγγλίας και της Ουαλίας ζούσε σε αστικές περιοχές. Το 1891 το ποσοστό αυτό είχε υπερτριπλασιαστεί. Οι πληθυσμοί των γαλλικών και των γερμανικών πόλεων σημείωσαν εκρηκτική αύξηση κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Την περίοδο εκείνη οι Δυτικές οικονομίες μετατράπηκαν από κυρίως αγροτικές σε βιομηχανικές, και η εργασία μετακινήθηκε από το αγρόκτημα στο εργοστάσιο.

Ήταν μια δύσκολη μετάβαση, ιδίως κατά τα πρώιμα χρόνια της εκβιομηχάνισης, προτού καν αναπροσαρμοστεί το κοινωνικό συμβόλαιο. Η περίοδος αυτή, που είναι γνωστή ως «Παύση του Ένγκελς» (από τον μαρξιστή φιλόσοφο Φρίντριχ Ένγκελς), εισηγάγε την εκβιομηχάνιση, την ανισότητα και την αθλιότητα που συναντάμε στα μυθιστορήματα του Καρόλου Ντίκενς. Ήταν μια περίοδος στασιμότητας του βιοτικού επιπέδου, παρά τη ραγδαία τεχνολογική αλλαγή. Τα υποπροϊόντα της περιλάμβαναν ιδεολογικά κινήματα όπως ο Μαρξισμός, καθώς και το μεγαλύτερο κύμα επαναστάσεων στην ευρωπαϊκή ιστορία.

Η εκβιομηχάνιση λειτούργησε μόνο και μόνο επειδή, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου αρκετών δεκαετιών, οι βιομηχανικές κοινωνίες αναθώρησαν εξ ολοκλήρου τα κοινωνικά συμβόλαιά τους. Ζήτηστε από οποιονδήποτε να κατονομάσει τις μεγάλες καινοτομίες στην ανθρώπινη ιστορία και οι απαντήσεις που θα λάβετε θα αφορούν κατά πάσα πιθανότητα τεχνολογίες όπως ο τροχός, το ρολόι, η ατμομηχανή ή ο μικροεπεξεργαστής. Εξίσου σημαντικές όμως με τις τεχνολογίες που αναδιαμόρφωσαν την οικονομία είναι οι καινοτομίες που αναδιαμόρφωσαν την ανθρώπινη υπόστασή μας. Περιλαμβάνουν τις συντάξεις των εργαζομένων, τη δωρεάν δημόσια παιδεία και το κατώτατο ημερομίσθιο. Όλα αυτά αναδύθηκαν μέσα από τον αναβρασμό της εκβιομηχάνισης του 19ου αιώνα. Οι εργαζόμενοι και οι πολίτες κινητοποιήθηκαν για να διασφαλίσουν ότι οι κυβερνήσεις και οι ραγδαία επεκτεινόμενες βιομηχανικές επιχειρήσεις θα αναθεωρούσαν το κοινωνικό συμβόλαιο έτσι ώστε να επιτραπεί στην εκβιομηχάνιση να ωφελεί και άλλους, όχι μόνο τους ιδιοκτήτες της βιομηχανίας. Καθώς ο 19ος αιώνας έδινε σιγά σιγά τη θέση του στον 20ό συνέχισαν να εμφανίζονται νέα θεσμικά αντί-

βαρα – μέτρα προστασίας από τα μονοπώλια, φορολογία εισοδήματος, απαγόρευση παιδικής εργασίας, ένα δίκτυ κοινωνικής προστασίας, περιβαλλοντικοί κανόνες. Οι συγκεκριμένες αναθεωρήσεις του κοινωνικού συμβολαίου επέτρεψαν στις κοινωνίες να τιθασεύσουν τη ραγδαία βιομηχανική καινοτομία έτσι ώστε να μπορεί να δίνει στους πολίτες τη δυνατότητα να προοδεύουν από κοινού.

ΕΝΑ ΝΕΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ

Μέσα από τον αναβρασμό της Βιομηχανικής Επανάστασης αναπτύξαμε μια βασική κατάσταση ισορροπίας μεταξύ κρατών, λαού και εταιρειών. Οι εταιρείες είχαν πλέον τη δύναμη να διαμορφώνουν την καθημερινή ζωή μας με θετικούς αλλά και αρνητικούς τρόπους, ενώ το κράτος είχε τη δύναμη να τις κάνει να συμμορφώνονται, ο δε λαός είχε τη δύναμη να επιλέγει τους ηγέτες του.

Στον 21ο αιώνα όμως αυτή η ισορροπία διαταράχτηκε σε μεγάλο μέρος του Δυτικού κόσμου, και το κακό εξαπλώνεται επίσης στις οικονομίες της Ασίας και του αναπτυσσόμενου κόσμου. Εδώ και κάποιες δεκαετίες ο κόσμος αναστατώνεται από έναν συνδυασμό παραγόντων που προκαλεί ζάλη – ψηφιακή επανάσταση, παγκοσμιοποίηση, απορρύθμιση, λαϊκισμός, η έλευση μιας παγκόσμιας κλιματικής κρίσης. Όλα αυτά έχουν αναδιαμορφώσει εκ βάθρων τις σχέσεις μεταξύ κυβέρνησης, πολιτών και επιχειρήσεων – σε κάθε χώρα του κόσμου, καθώς και στον διεθνή στίβο. Όμως πάρα πολλές από τις κοινωνίες μας δεν έχουν ακόμη αναπτύξει νέα κοινωνικά συμβόλαια, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη αυτές τις τεράστιες αλλαγές.

Η δύναμη του κράτους αποτελούσε κάποτε την υφέρπουσα ανησυχία των θεωρητικών του αρχικού κοινωνικού συμβολαίου, στις μέρες μας όμως η κυριότερη ανησυχία απορρέει από την αυξανόμενη δύναμη των επιχειρήσεων. Οι παγκόσμιες εταιρείες του σήμερα έχουν μέγεθος χωρών, και δρουν ανάλογα. Η τάση αυτή έχει ήδη διαταράξει τη γεωπολιτική κατάσταση, και πρόκειται να συνεχιστεί. Στο μεταξύ, στο εσωτερικό μέτωπό μας και σε ό,τι αφορά μια ευρεία γκάμα θεμάτων –από την προστασία των προσωπικών δεδομένων μέχρι τη βιωσιμότητα, την ισότητα και τα δικαιώματα των εργαζομένων– μας κυβερνούν μάλλον οι εταιρείες παρά οι κυβερνήσεις.

Εδώ και πενήντα χρόνια οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλα ανεπτυγμένα κράτη δεν έχουν κάνει κανένα μεγάλο βήμα σε αυτούς τους τομείς, και το κενό έχει καλυφθεί από τις εταιρείες. Στο μεταξύ, τα αντιμονοπωλιακά μέτρα και τα μέσα ελέγχου της εταιρικής ισχύος έχουν ατονήσει. Το αποτέλεσμα ήταν να εξασθενήσουν τα εργατικά κινήματα, να αποδυναμωθούν οι δημοκρατικές κυβερνήσεις και να καταρρεύσουν εντελώς οικονομικές προοπτικές εκατοντάδων εκατομμυρίων εργαζομένων. Εδώ και τριάντα χρόνια, μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες το πλουσιότερο 1% έχει αυξήσει τον πλούτο του κατά 21 τρις \$, ενώ το φτωχότερο 50% έχει φτωχύνει κατά 900 δις \$, η δε μεσαία τάξη βρίσκεται σε στασιμότητα. Η τάση αυτή παρατηρείται σε μεγάλο μέρος του Δυτικού κόσμου, ενώ ο αναπτυσσόμενος κόσμος παρακολουθεί και κρατά σημειώσεις.

Αν κατά την τελευταία τεσσαρακονταετία το επίπεδο της ανισότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες είχε παραμείνει σταθερό αντί να διευρυνθεί φτάνοντας στη σημερινή κατάσταση που θυμίζει

τον κόσμο των ταινιών *Mad Max*, αυτό θα σήμαινε ότι 50 τρις \$ θα είχαν καταλήξει σε εργαζομένους με αποδοχές κάτω από το 90ό εκατοστημόριο. Μιλάμε για 1.100 \$ επιπλέον κάθε μήνα για κάθε εργαζόμενο.

Τώρα βρισκόμαστε σε κάτι σαν Παύση του Ένγκελς σε ό,τι αφορά την εποχή της πληροφορίας. Το κοινωνικό συμβόλαιο που είχε επιτυχώς αναθεωρηθεί και ισοζυγιστεί είναι πλέον εκτός ισορροπίας. Και το μέλλον του κόσμου εξαρτάται πλέον από το πώς θα συνταχθεί εκ νέου το συμβόλαιο μεταξύ επιχειρήσεων, κράτους και πολιτών στη δεκαετία του 2020.

Στόχος αυτού του βιβλίου είναι να καταγράψει τι πήγε στραβά, κι έπειτα να βρει πώς θα το διορθώσουμε. Θα ανατρέξουμε σε όσα συνέβησαν κατά την τελευταία πεντηκονταετία στις εταιρείες, τις κυβερνήσεις, την εργασία και τους πολίτες ανά τον κόσμο. Θα δούμε πώς οι αλλαγές αυτές επηρέασαν το παγκόσμιο τοπίο και την έκβαση για όλους, πλούσιους και φτωχούς, σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Και έπειτα θα κοιτάξουμε μπροστά, εντοπίζοντας τις μεταβολές που είναι απαραίτητες προκειμένου να αποκατασταθεί η ισορροπία.

Εδώ και είκοσι πέντε χρόνια έχω εργαστεί εντατικά σε έναν χώρο όπου το επιχειρείν συναντά τη γεωπολιτική, κινούμενος μεταξύ Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ, πολιτικών εκστρατειών, ακαδημαϊκού χώρου και επιχειρηματικότητας. Κατά τη διάρκεια αυτών των δεκαετιών εργάστηκα σε όλα τα σημεία του χάρτη, και από την κορυφή μέχρι τη βάση καθεμιάς από αυτές τις αλληλεπικαλυπτόμενες σφαίρες. Γι' αυτό το βιβλίο συνομίλησα με πολλούς από τους πλέον εξέχοντες ηγέτες επιχειρήσεων και κρατών στον κόσμο, επιδιώκοντας να κατανοήσω τις μοναδικές αντιλή-

ψεις τους σχετικά με το παρελθόν και το μέλλον μας, και να τις συνδυάσω όλες μαζί συνθέτοντας μια ευρύτερη ιστορία. Το βιβλίο πάει σχεδόν παντού: από ένα διοικητικό συμβούλιο στο Άρκανσο που έθεσε περιβαλλοντικά πρότυπα για ολόκληρη τη χώρα, σε φορολογικούς παραδείσους στην Καραϊβική, και από τον κινεζικής προέλευσης μηχανισμό επιτήρησης που εφάρμοσε η Ζιμπάμπουε, στους λόφους της ιδιαίτερης πατρίδας μου, της Δυτικής Βιρτζίνια, όπου κόσμος πεθαίνει επειδή δεν μπορεί να αγοράσει ινσουλίνη. Θα δούμε πώς οι αποφάσεις που λαμβάνονται στο Πεκίνο ανακατεύουν το πολιτικό τοπίο στο εσωτερικό της αμερικανικής ηπείρου και της Ευρώπης, και πώς όλα αυτά τα ζητήματα, που δίνουν την εντύπωση ότι είναι εντελώς άσχετα μεταξύ τους, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα, όπως και οι λύσεις που θα βελτιώσουν την κατάσταση.

Θα παρουσιάσω διαφορετικές οπτικές από διάφορους δημόσιους στοχαστές και δημόσιες προσωπικότητες· ελπίζω ότι θα συμφωνήσετε με κάποιες και θα διαφωνήσετε με άλλες – αλλά και ότι θα σας βοηθήσουν να επεκτείνετε τη σκέψη σας πέρα από την κρίση που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Νομίζω πως όταν δύο άνθρωποι συμφωνούν στα πάντα, μόνο ο ένας σκέφτεται.

Στα πρώτα τρία κεφάλαια θα ασχοληθώ με όσα έχουν συμβεί εδώ και πενήντα χρόνια σε καθέναν από τους τρεις κύριους πυλώνες του κοινωνικού συμβολαίου – το κράτος, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες.

Το Κεφάλαιο 1 εξετάζει την άνοδο της εταιρικής ισχύος από τη δεκαετία του 1970 και μετά. Έκτοτε έχει δοθεί απόλυτη ελευθερία στις πιο καταστροφικές πτυχές του καπιταλισμού, καθώς οι επιχειρήσεις ενστερνίστηκαν το δόγμα ότι το μόνο που μετρά-

ει είναι η αξία για τους μετόχους. Πέντε δεκαετίες έχουν αποκαλύψει το απάνθρωπο κόστος αυτής της τάσης: παρά την ενίσχυση της ισχύος των εταιρειών, τα κέρδη αυτά δεν έχουν γίνει αισθητά από τη συντριπτική πλειονότητα των εργαζομένων, των κοινοτήτων ή των άλλων συμμετόχων. Το κεφάλαιο αυτό καταγράφει τα σφάλματα της προηγούμενης πεντηκονταετίας, εξετάζει τις ευρύτερες επιπτώσεις τους –αναμενόμενες και μη– και προτείνει πώς μπορούμε να αλλάξουμε πορεία. Θα ενώσω τις τελείες για να δείξω πώς μπορούμε να αποφύγουμε τις χειρότερες υπερβολές του καπιταλισμού και να δώσουμε στις μεγαλύτερες εταιρείες του κόσμου τη δυνατότητα να κάνουν αυτό στο οποίο αριστεύουν, ενώ παράλληλα ωφελούν πραγματικά τον κόσμο.

Στο Κεφάλαιο 2 η προσοχή στρέφεται στο κράτος, και βλέπουμε πώς η κρατική εξουσία στις αναπτυγμένες χώρες βρίσκεται εδώ και πενήντα χρόνια σε κάμψη, ενώ οι επιχειρήσεις βρίσκονται σε άνθηση. Μίλησα με πολιτικούς και πολιτικούς επιστήμονες προκειμένου να προβώ σε μια εμβριθή ανάλυση της αμερικανικής κυβέρνησης και να ρωτήσω γιατί έχει πάψει να λειτουργεί αποτελεσματικά. Σταθμίζουμε τον αντίκτυπο διαφόρων παραγόντων –από την πόλωση και το brain drain μέχρι τη δράση των λόμπι– και διερευνούμε τις αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν εντός και εκτός κράτους για να αποκατασταθεί κάποια αίσθηση ισορροπίας. Στο τέλος του κεφαλαίου δίνω μια στην υδρόγειο σφαίρα για να γυρίσει γύρω γύρω και να δω ποιοι παράγοντες αποτελούν μοναδικό χαρακτηριστικό των ΗΠΑ και ποιοι απαντώνται και σε άλλες χώρες. Θα δούμε επίσης γιατί σε όλο τον κόσμο κερδίζουν έδαφος τα απολυταρχικά μοντέλα σε σχέση με τις φιλελεύθερες δημοκρατίες, και τι πρέπει να κάνουμε γι' αυτό.

Το Κεφάλαιο 3 καταπιάνεται με τον τρίτο πυλώνα του παραδοσιακού κοινωνικού συμβολαίου μας – τους πολίτες και την εργασία τους. Όπως ακριβώς έχει ατονήσει η ισχύς του κράτους κατά τον 21ο αιώνα, έτσι έχει ατονήσει και η ισχύς της οργανωμένης εργασίας και των εργαζομένων. Το κεφάλαιο καταγράφει την πρόσφατη ιστορία της παρακμής της εργασίας και εξετάζει γιατί σε κάποια μέρη –μεταξύ των οποίων οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο– τα εργατικά σωματεία βρίσκονται σε τόσο αδύναμη θέση, ενώ είναι συγκριτικά ισχυρότερα αλλού. Οι ίδιες δυνάμεις του μετοχικού καπιταλισμού που οδήγησαν σε κέρδη-ρεκόρ υπονόμισαν και την εργασία, όμως αυτή η μεταστροφή ενισχύθηκε από τη στασιμότητα της οργανωμένης εργασίας. Πήρα συνέντευξη από τους ηγέτες μερικών από τις μεγαλύτερες συνδικαλιστικές οργανώσεις στον κόσμο, καθώς και από ιδρυτές εργατικών κινημάτων που βρίσκονται σε φάση ανέλιξης, για να βρω απάντηση σε μία μόνο απλή ερώτηση: Τι όψη έχει το εργατικό κίνημα του 21ου αιώνα;

Οι εταιρείες, τα κράτη και οι πολίτες αποτελούν τα τρία κύρια συμβαλλόμενα μέρη του κοινωνικού συμβολαίου μας και τα τρία πρώτα κεφάλαια του βιβλίου. Καθένα διηγείται την ευρύτερη ιστορία τού γιατί οι πυλώνες αυτοί έχουν αρχίσει να λυγίζουν, και πώς θα πρέπει να προσαρμοστεί ο καθένας τους για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των δεκαετιών του 2020 και του 2030. Όμως αυτά τα τρία κεφάλαια κινούνται ως επί το πλείστον εντός των εθνικών συνόρων, θέτοντας το ερώτημα πώς καθεμία από τις 196 χώρες του κόσμου μπορεί να δημιουργήσει ένα καλύτερο κοινωνικό συμβόλαιο για την ίδια. Η πραγματικότητα, ωστόσο, σε ό,τι αφορά τον κόσμο μας είναι ότι πολλά από τα σημαντικότερα ζη-

τήματα που τον απασχολούν έχουν πλέον παγκόσμιο χαρακτήρα: δεν περιορίζονται πλέον αποκλειστικά εντός των εθνικών συνόρων, αλλά αντιθέτως τείνουν να αναπτύσσουν μεταστάσεις στα κενά μεταξύ των χωρών. Κλιματική αλλαγή, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φοροδιαφυγή, κυβερνοπόλεμος, οικονομικές κρίσεις, πανδημίες – όλα αυτά είναι ζητήματα που επηρεάζουν τους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο και απαιτούν απαντήσεις σε διεθνές επίπεδο. Κάθε κοινωνικό συμβόλαιο για τον νέο κόσμο μας πρέπει να περιλαμβάνει τα μέσα με τα οποία θα αντιμετωπιστούν αυτά τα ζητήματα και να υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, με έναν τρόπο που δεν ήταν απαραίτητος για το συμβόλαιο της βιομηχανικής εποχής.

Έτσι, το δεύτερο μισό του βιβλίου στρέφεται στη φύση αυτών των διεθνών ζητημάτων. Το Κεφάλαιο 4 εστιάζει στο ζήτημα των φόρων. Αποτελεί ένα πασπαρτού προκειμένου να κατανοήσουμε τα όρια της παγκόσμιας πολιτικής και οικονομίας μας, και τα προβλήματα που ανακύπτουν όταν χρησιμοποιούνται μέτρα πολιτικής του 20ού αιώνα για να λυθούν προβλήματα του 21ου αιώνα. Το 99% των ανθρώπων που διαβάζουν αυτό το βιβλίο θα πλήρωνε λιγότερους φόρους, και οι κυβερνήσεις μας θα είχαν περισσότερα να δαπανήσουν, αν διορθώναμε ένα σύστημα στο πλαίσιο του οποίου κάθε χρόνο χάνονται φόροι τρισεκατομμυρίων δολαρίων και ολόκληρες χώρες είναι δέσμιες εξωτερικών συμφερόντων. Η φορολογία αποτελεί ένα είδος μικρόκοσμου σε ό,τι αφορά πολλά από τα παγκόσμια ζητήματα μέσω των οποίων τα κράτη διχάζονται και κατακτώνται. Μίλησα με ειδικούς στους φορολογικούς παραδείσους, κρατικούς αξιωματούχους και τραπεζίτες – που όλοι έχουν δει τι παίζει με αυτό το σκιώδες σύστημα. Θα δούμε τι πρέ-

πει να κάνουν οι κυβερνήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο για να επιλύσουν όχι μόνο το πρόβλημα της φοροαποφυγής, αλλά και άλλα προβλήματα που προϋποθέτουν παγκόσμιο συντονισμό, όπως η κλιματική αλλαγή.

Στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζεται μια κατηγορία προβλημάτων που μπορεί κάλλιστα να εμφανίζεται πρώτη φορά στον 21ο αιώνα. Ενώ η φοροαποφυγή αποτελεί παράδειγμα διεθνούς προβλήματος που μόνο τα κράτη μπορούν να διορθώσουν, στο παγκόσμιο προσκήνιο υπάρχουν και άλλα ζητήματα, που τα κράτη είναι απελπιστικά διχασμένα ή αδρανή ώστε να μπορούν να τα επιλύσουν, άρα θα πρέπει να δούμε να αναλαμβάνουν δράση οι εταιρείες και οι πολίτες. Πρόκειται για μια αμφιλεγόμενη ιδέα, και θα την αναπτύξουμε σε αυτό το κεφάλαιο. Υπάρχουν όμως κάποια εξαιρετικά επίμαχα ζητήματα –που περιλαμβάνουν τα δεδομένα, την τεχνητή νοημοσύνη, την ιδιωτική ζωή και τον κυβερνοπόλεμο– στην περίπτωση των οποίων είναι επικίνδυνο να δίνεται πάρα πολλή εξουσία μόνο στα κράτη. Σε ό,τι αφορά την οπλοποίηση του κώδικα, στον 21ο αιώνα ο ιδιωτικός τομέας έχει τις δυνατότητες να ηγηθεί και να αποτελέσει δύναμη σταθεροποίησης στο πλαίσιο του παγκόσμιου κοινωνικού συμβολαίου. Το Κεφάλαιο 5 εστιάζει στην κούρσα τεχνολογικής κυριαρχίας μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών και στα δύο εντελώς διαφορετικά μοντέλα που παρουσιάζουν σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τα δεδομένα σε μια κοινωνία. Η Κίνα έχει πετύχει την απόλυτη ευθυγράμμιση του εταιρικού τομέα και της κυβέρνησής της, οδηγώντας και τα δύο προς ένα κράτος ασφυκτικά στενής επιτήρησης. Όμως για χάρη της προστασίας της ιδιωτικής ζωής των πολιτών, αλλά και ως αντίβαρο στην

υπερβολική επέκταση του κράτους, οι εταιρείες θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα σημαντικό ανάχωμα μεταξύ κράτους και πολιτών. Για να λειτουργήσει αυτό χρειάζεται μια γκάμα από θεσμικά αντίβαρα – μία όμως από τις νέες πτυχές του κοινωνικού συμβολαίου της δεκαετίας του 2020 και των επόμενων είναι ότι κάποια από τα πιο επίμαχα ζητήματα στον κόσμο είναι μάλλον απίθανο να επιλυθούν χωρίς την ηγεσία του εταιρικού τομέα.

Στο Κεφάλαιο 6 και στον Επίλογο θα αρχίσουμε να συνθέτουμε όλα τα κομμάτια ενός λειτουργικού κοινωνικού συμβολαίου. Θα έχουμε δει όλα τα κενά και τα ρήγματα στον ιστό του, και θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να αποκατασταθούν ώστε να δημιουργηθεί ένα πιο ισορροπημένο σύστημα. Το Κεφάλαιο 6 προσφέρει μια περιήγηση στα διάφορα είδη διχτύων ασφαλείας που υπάρχουν ανά την υφήλιο. Επιλέγει τα πιο χρήσιμα χαρακτηριστικά και τις πιο χρήσιμες καινοτομίες που έχουν να προσφέρουν οι 196 χώρες του κόσμου, ενώ ταυτόχρονα εντοπίζει κάποιες από τις πιο ανησυχητικές ή εύθραυστες εξελίξεις στην κοινωνική πολιτική. Κοιτάζοντας σε όλο τον κόσμο μπορούμε να αρχίσουμε να αντιλαμβανόμαστε τι εικόνα θα είχε το ιδανικό κοινωνικό συμβόλαιο του μέλλοντός μας.

Υπάρχουν κάμποσα βιβλία αφιερωμένα σε καθεμία από τις τάσεις που περιγράφονται σ' αυτό το βιβλίο, αλλά και πάλι είναι δύσκολο να κατανοήσουμε ή να αποδεχτούμε τις σημαντικότερες από αυτές και να αντιληφθούμε πως όλες είναι αλληλένδετες. Είναι ακόμα δυσκολότερο να επινοήσουμε λύσεις που θα αρχίσουν να αποκαθιστούν την ισορροπία. Αυτός όμως είναι ο στόχος τούτου του βιβλίου. Προκειμένου το κράτος να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά για τους πολίτες πρέπει να καλύψουμε το έλλειμμα

πόρων που γεννά η φοροαποφυγή· για να λειτουργούν αποτελεσματικά τα φορολογικά συστήματα πρέπει να εξαλείψουμε τις χειρότερες πρακτικές του μετοχικού καπιταλισμού· για να βελτιώσουμε τον καπιταλισμό μας, η εργασία πρέπει να αποκτήσει περισσότερη δύναμη απ' όση έχει σήμερα· και ούτω καθεξής. Είναι όλα αλληλένδετα.

Ο στόχος είναι απλός: η δεκαετία του 2020 ξεκίνησε με τους πολίτες και τα συστήματα σε κατάσταση οργής, και για να ξαναρχίσει ο κόσμος να λειτουργεί ομαλά χρειαζόμαστε δημιουργικές πράξεις που να υπερτερούν έναντι των καταστροφικών πράξεων οι οποίες συντελούνται γύρω μας.